

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Yetileri ve Boyun Eğici Davranış Eğilimlerinin İncelenmesi

Gulsen Guclu , Funda Evcili* 

Vocational School of Health Care Services, Cumhuriyet University, Sivas, Turkey, 58140

ÖZET:

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'na kayıtlı öğrencilerin eleştirel düşünme ve boyun eğici davranış eğilimlerini incelemektir. **Gereç ve Yöntem:** Çalışma, tanımlayıcı araştırma türünde olup Nisan-Mayıs 2019 tarihleri arasında bir devlet üniversitesinde yürütüldü. Örneklemi, araştırmaya katılmayı kabul eden ve veri toplama araçlarını eksiksiz dolduran 691 öğrenci oluşturdu. Veriler, Kişisel Bilgi Formu, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ) ve Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği (KEDEÖ) kullanılarak toplandı. Verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzde, bağımsız grup t testi, Pearson korelasyon testi, ANOVA testi kullanıldı; sonuçlar %95 güvenilirlik ve $p<0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirildi. **Bulgular:** Öğrencilerin, BEDÖ puanı ortalaması düşük bulundu (34.78 ± 9.39) ve daha az boyun eğici davranış gösterme eğilimine sahip oldukları saptandı. Öğrencilerin genel eleştirel düşünme eğiliminin ise düşük düzeyde (<240) olduğu belirlendi. Kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre boyun eğici davranış eğilimi fazla, bununla birlikte eleştirel düşünme eğilimi daha yüksekti. Anne eğitim düzeyi ilköğretim ve / veya altında olan, akademik başarısı "düşük", "hiç" akademik / bilimsel yayın takip etmeyen öğrencilerin boyun eğici davranış eğiliminin fazla ve eleştirel düşünme eğilimi düşük bulundu. Aile yapısını "demokratik" olarak tanımlayan öğrencilerin yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahip oldukları belirlendi. Öğrencilerin BEDÖ ile KEDEÖ toplam puan ortalaması arasında istatistiksel açıdan negatif yönde bir ilişki saptandı ($p<0.05$). **Sonuç:** Bu çalışmada, öğrencilerin boyun eğici davranışlara sahip olma eğilimi arttıkça eleştirel düşünme eğiliminin azaldığı bulundu. Veriler doğrultusunda, mevcut mesleki müfredatların öğrencilerin boyun eğici davranış eğilimlerinin belirlenmesine ve eleştirel düşünebilme becerilerinin geliştirebilmesine katkı sağlayacak şekilde yeniden gözden geçirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Düşünme, Boyun Eğici Davranış, Öğrenci

Investigation of Critical Thinking Qualifications and Submissive Behavior Tendency of Health Services Vocational School Students'

ABSTRACT:

Purpose: The aim of this study was to investigate the Health Services Vocational School students' critical thinking qualifications and submissive behavior tendency. **Material and Methods:** This study was a descriptive research and was conducted at a state university between April and May 2019. The sample consisted of 691 students who agreed to participate in the study and filled the data collection tools completely. The data were collected via the Personal Information Form, the Submissive Behavior Scale (SBS) and the California Critical Thinking Disposition Inventory (CCTDI). Number, percentage, independent group t test, Pearson correlation test, ANOVA test were used to evaluate the data. The results were evaluated at 95% reliability and $p<0.05$ significance level. **Results:** SBS mean score was found to be low (34.78 ± 9.39) and it was determined that they had less tendency to display submissive behavior. It was determined that students' general critical thinking disposition was low (<240). Female students had a tendency to behave more submissively than male students and had a higher tendency to think critically. It was found that students with low maternal education, unsuccessful in academic field, not reading academic publications had a tendency for submissive behavior and lower critical thinking tendency. Students who describe the family structure as "democratic" tend to have high critical thinking. There was a statistically negative correlation between the students' SBS and the mean total score of the CCTDI ($p<0.05$). **Conclusion:** In this study, it was found that as students' tendency to have submissive behaviors increased, tendency of critical thinking decreased. In the light of the data, it is recommended that the existing vocational curricula should be revised in a way that will contribute to the determination of the submissive behavior tendencies and the development of critical thinking skills of the students.

Keywords: Critical Thinking, Submissive Behavior, Student

GİRİŞ

Eleştirel düşünme, bilgi toplama, değerlendirme, bilgiyi etkin ve uygun bir şekilde kullanma becerisidir. Diğer bir tanıma göre eleştirel düşünme, gözlem ve bilgiye dayanarak sonuçlara ulaşma sürecidir (Franco vd., 2018; Maru & Matheos, 2019; Din, 2020). Eleştirel düşünme, bu yönü ile sıradan düşünmeden oldukça farklıdır. Sıradan düşünme, basit, anlaşılır ve standartsızken eleştirel düşünme daha karmaşıktır, nesnel, fayda ve tutarlılıkla ilişkili bir takım çıkarımları içermektedir. Üst düzey düşünme becerilerinden biri olan eleştirel düşünmeyi önemli kılan unsurlardan bir diğeri ise kişisel, akademik ve sosyal hayatta karşılaşılabilecek durumlarda seçim yapmayı sağlayan ve hayat boyu devam eden bir beceri olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla eleştirel düşünmenin bilimin ve teknolojinin değişim hızı da dikkate alındığında tüm insanlar için "hayati bir gereklilik" olduğu söylenebilir (Halpern, 2007; Moon, 2008; Nolen, 2011; Franco vd., 2018; Maru & Matheos, 2019). Eleştirel düşünme eğilimi ve becerisi, bireylerin davranış örüntüleri üzerinde oldukça etkili olup boyun eğici ya da saldırgan davranış örüntüleri kullanılmadan daha girişken (assertiveness) davranışlar sergilenmesini teşvik eder. Boyun eğici davranış, başkalarını incitmek/incinmemek için özenli olma, herkesi memnun etmeye çalışma, iyiliksever/aşırı verici olma, "hayır" diyememe gibi davranışlarla ortaya çıkan, girişkenliği baskılayan bir dizi kişilik özelliği ve sosyal savunma biçimi olarak tanımlanmaktadır. Kişi isteksiz olmasına, sevmediği durumları ifade etmekte zorlanmasına, öfkesini ifade etmekte güçlük çekmesine, sürekli onaylanmaya muhtaç olmasına, kendi düşüncelerini veya haklarını savunamamasına rağmen her şeye "evet" diyebilir. Boyun eğici davranış eğilimi, bireylerin sosyal konumu, statü algısı, ebeveyn özellikleri gibi birçok değişkene bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Bireyin eğitim düzeyi, boyun eğici davranış eğilimi ve eleştirel düşünme becerisi üzerine etki eden en önemli faktörlerden bir diğeri (Savaşır & Şahin, 1997; Karabilgin & Şahin, 2012; Kara vd., 2013; Yadav & Kamra, 2019; Maru ve Matheos, 2019).

Eleştirel düşünme becerilerinin ve eleştirel düşünme eğiliminin yetersiz olması bireylerin daha fazla boyun eğici davranış örüntüleri geliştirmesine neden

olabilmektedir. Bu nedenle, eğitim sistemleri, çeşitli düşünme becerilerinin kazandırılmasında ve var olan becerilerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Larsson (2017), öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini ve yeteneklerini geliştirmenin çok değerli bir eğitim hedefi olduğunu savunmaktadır. Paul (2005) ise eleştirel düşünmenin "eğitimin temel temeli" olduğunu vurgulamaktadır. Paul'e göre, 21. yüzyılın sosyal, kişisel ve mesleki taleplerinin bu temel olmadan karşılanması mümkün değildir. Tüm disiplinlerde olduğu gibi güvenilir ve kaliteli sağlık hizmetinin sunulabilmesi için sağlık profesyonellerinin eğitiminde de eleştirel düşünmeye dayalı yaklaşımlar bugün oldukça büyük bir önem kazanmıştır. Bu nedenle, sağlık hizmetleri ile ilişkili alanlarda öğrenim gören öğrencilere eleştirel düşünme becerisi kazandırmak, hızla artan ve kullanıma giren sayısız bilginin nasıl kullanılacağı/nasıl yorumlanacağı konusunda bir yeterlilik sağlamak artık bir ön şarttır. Ön yargısız, açık fikirli ve boyun eğici olmaktan çok sorgulayıcı eleştirel düşünme becerilerine sahip profesyoneller yetiştirmenin en kolay yolu bu beceri ve eğilimleri kazandırmaya yönelik mesleki eğitim müfredatların oluşturulmasından geçmektedir (Roshani vd., 2012; Franco vd., 2018). Böylelikle, karar alma mekanizmalarını etkin şekilde kullanan, boyun eğici davranışlardan ziyade girişken davranış örüntülerine sahip olan, eleştirel düşünebilen, kriz yönetebilen ve otonomisi yüksek sağlık profesyonelleri yetiştirebilmek mümkün olabilir. Bu, özelde sağlık profesyonellerinin mesleki yeterliliklerinin genelde ise toplum sağlığının geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Bu çalışmanın amacı, tekniker düzeyinde sağlık profesyonelleri yetiştiren bir meslek yüksek okuluna kayıtlı öğrencilerin eleştirel düşünme ve boyun eğici davranış eğilimlerini incelemektir. Araştırmadan elde edilen veriler, mesleki müfredatların eleştirel düşünme becerilerini kazandırma açısından yeterliliğinin değerlendirilmesinde ve öğrencilere yönelik eğitim programlarının yapılandırılmasında kullanılabilir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Örneklemi

Çalışmanın evrenini, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nun 15 programına kayıtlı 3203 öğrenci

oluşturmuştur. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde güç analizi kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğünü maksimum düzeyde tutmak için p oranı 0.50 olarak alınmıştır. Evreni temsil etmekte olan örneklem hacmi; $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde, $1-\alpha=0.95$ güven aralığında, $\beta=0.20$ hata riski ile $1-\beta=0.80$ güçte olmak üzere toplam kişi sayısı 691 olarak tespit edilmiştir. Her programdan örnekleme alınacak öğrenci sayısı tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Her programdan belirlenen sayıda öğrenci basit rastgele örnekleme ile çalışmaya dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, Kişisel Bilgi Formu, Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ) ve Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Formda, öğrencilerin bazı sosyodemografik özelliklerini (cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik ortalama, anne-baba eğitim durumu, aile yapısı, günlük televizyon izleme / akıllı telefon kullanma süresi, akademik yayın takip etme sıklığı ve günlük okuma sıklığı vb.) belirlemeye yönelik 12 soru yer almıştır.

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği (BEDÖ): Gilbert & Allan (1994) tarafından geliştirilen Savaşır & Şahin (1997) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçek boyun eğici sosyal davranışları ölçer, ergen ve yetişkinlere uygulanabilen bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçek, 16 maddeden oluşan 5'li Likert tiptedir. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.89'dur. Ölçeğin bir kesme puanı yoktur. BEDÖ'nden alınabilecek minimum puan 16, maksimum puan 80'dir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin boyun eğici davranışlara sahip olduğu alınan düşük puan ise daha az boyun eğici davranış gösterdiği anlamına gelmektedir. Bu çalışmada, ölçeğin Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı 0.78 olarak belirlenmiştir.

Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği (KEDEÖ): Facione vd. (1998) tarafından geliştirilen ölçek Kökdemir (2003) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek, 28'i olumlu 23'ü olumsuz olmak üzere toplam 51 madde ve 6 alt boyuttan (açık fikirlilik, analitiklik, sistematiklik, kendine güven,

meraklılık ve olgunluk) oluşmaktadır. KEDEÖ'nin her bir alt ölçek için puanının 40'tan düşük olması halinde o boyuttaki eleştirel düşünme eğiliminin düşük, 50'den yüksek olması ise yüksek eleştirel düşünme eğilimine işaret etmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bireyin toplam ölçek puanının 240'ın altında olması genel eleştirel düşünme eğiliminin düşük düzeyde, 240-300 puan arasında olması eleştirel düşünme eğiliminin orta düzeyde ve 300 puanın üzerinde olması eleştirel düşünme eğiliminin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir (Kökdemir, 2003). Bu çalışmada, ölçeğin Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı 0.87 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Çalışmadan elde edilen veriler SPSS 22.0 paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel analizlerin yanı sıra (frekans, ortalama, standart sapma) bağımsız iki grup için independent sample t testi, ANOVA testi, gruplar arası varyansın homojen olduğu durumlarda Tukey testi, ilişkinin değerlendirilmesinde Pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Yanılma düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Araştırmanın Uygulanması ve Etik Boyut

Araştırmaya başlamadan önce üniversite rektörlüğünden yazılı izin alınmıştır (Sayı/No: 30182376-200-E.377710). Öğrencilere araştırmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi verilmiş, onamları alınmıştır. Verilerin bilimsel amaçlar için kullanılmaksızın yayınlanacağı belirtilmiştir. Veri toplama araçları, gönüllü öğrencilere araştırmacılar tarafından uygulanmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların % 72.2'si kız öğrencidir, % 61.4'ü birinci sınıfta okumaktadır, % 33.4'ü aile yapısını "demokratik aile" olarak tanımlamakta, % 5.1'i ekonomik durumunu "kötü" olarak algılamaktadır. Öğrencilerin annelerinin % 53.7'si, babalarının % 31.5'i ilköğretim ve/veya altında eğitim düzeyine sahiptir. Öğrencilerin % 6.4'ü kendisine ait akademik başarı durumunu "düşük" olarak değerlendirmiştir. Öğrencilerin % 22.1'i "hiç" televizyon izlemediğini, % 42.1'i günlük akıllı telefon kullanma süresinin ≥ 6 saat

Tablo 1. Öğrencilerin ölçek toplam ve alt boyut tanımlayıcı istatistiki değerleri

Ölçek	m ± sd	Minimum	Maksimum	Ortanca	Tepe Değeri
BEDÖ*	34.78 ± 9.39	16.00	80.00	33.00	29.00
KEDEÖ	205.21 ± 25.49	146.00	297.00	203.00	204.00
Analitiklik	43.52 ± 8.54	10.00	60.00	45.00	48.00
Açık fikirlilik	48.89 ± 9.57	12.00	72.00	49.00	48.00
Meraklılık	36.85 ± 8.36	9.00	54.00	37.00	37.00
Kendine Güven	26.29 ± 6.28	7.00	42.00	26.00	26.00
Doğruyu Arama	24.49 ± 6.17	7.00	42.00	25.00	24.00
Sistematiklik	25.14 ± 4.97	12.00	36.00	25.00	28.00

*BEDÖ: Boyun eğici Davranışlar Ölçeği, KEDEÖ: Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği

Tablo 2. Öğrencilerin ölçek toplam puan ortalamalarının bazı özelliklere göre dağılımı

ÖZELLİKLER	n	BEDÖ m ± sd)	İstatistiksel Analiz	KEDEÖ m (sd)	İstatistiksel Analiz
Cinsiyet*					
Kadın	499	37.25 (9.20)	4.336/0.000	207.77 (25.21)	4.299/0.000
Erkek	192	33.83 (9.30)		198.58 (25.06)	
Sınıf*					
Birinci sınıf	424	37.77 (9.87)	1.017 / 0.006	203.06 (24.58)	1.498/0.013
İkinci sınıf	267	34.78 (9.09)		207.04 (26.81)	
Aile Yapısı**					
Koruyucu ^a	234	34.99 (9.87)		203.43 (22.97)	
Demokratik ^b	231	34.03 (8.86)	0.631 / 0.640	207.28 (27.49)	1.370/0.024***
Otoriter ^c	150	35.14 (9.39)		202.96 (27.02)	b ve d arasında
Müdahaleci ^d	50	35.62 (8.30)		201.22 (20.76)	
İlgisiz ^e	26	35.84 (11.56)		200.54 (26.91)	
Ekonomik Durum**					
Kötü	35	36.77 (11.05)		197.37 (24.87)	
Orta	488	34.89 (9.31)	1.362 / 0.257	205.81 (25.55)	1.792/0.167
İyi	168	34.02 (9.24)		205.14 (25.30)	
Anne Eğitim Durumu*					
İlkokul ve altında	371	36.49 (8.93)	0.872 / 0.038	203.32 (25.68)	0.734/0.009
Ortaokul ve üzerinde	320	33.11 (9.91)		207.10 (25.30)	
Baba Eğitim Durumu*					
İlkokul ve altında	218	34.95 (8.82)	0.334 / 0.739	204.95 (24.35)	0.186/0.852
Ortaokul ve üzerinde	473	34.70 (9.65)		205.34 (26.02)	
Akademik Başarı Durumu**					
Düşük ^a	44	36.86 (10.23)		202.52 (26.24)	
Orta ^b	263	35.85 (9.20)	3.581 / 0.014***	200.69 (22.96)	6.849/0.000***
İyi ^c	292	33.55 (8.73)	a ve c arasında	206.15 (26.22)	b ve d arasında
Çok iyi ^d	92	34.63 (11.02)		210.77 (27.25)	
Günlük Televizyon İzleme Süresi**					
< 60 dakika	289	34.25 (9.81)		207.50 (25.52)	
1-3 saat	161	34.08 (8.77)		204.91 (24.24)	
3-6 saat	67	36.16 (9.15)	1.619 / 0.168	202.39 (24.74)	1.199/0.310
≥ 6 saat	21	37.95 (10.20)		204.00 (24.56)	
Hiç izlemem	153	35.47 (9.12)		202.63 (27.04)	
Günlük Akıllı Telefon Kullanma Süresi**					
< 60 dakika	21	35.42 (15.87)		203.71 (24.69)	
1-3 saat	99	33.73 (8.65)	1.659 / 0.175	209.15 (26.99)	0.154/0.327
3-6 saat	280	34.19 (8.73)		205.49 (26.11)	
≥ 6 saat	291	35.65 (9.61)		203.73 (24.38)	
Akademik / Bilimsel Yayın Takip Etme Sıklığı**					
Hiç takip etmiyorum ^a	110	36.35 (9.31)		201.41 (24.38)	
Nadiren ^b	223	35.13 (9.10)	2.529 / 0.039***	201.94 (22.40)	3.407/0.009***
Ara sıra ^c	252	33.38 (8.43)	a ve c arasında	207.33 (25.75)	a ve e arasında
Sıklıkla ^d	82	35.68 (10.67)		210.68 (29.19)	
Hergün ^e	24	35.91 (14.87)		212.21 (34.90)	
Gazete / Dergi / Kitap Okuma Sıklığı**					
Hiç okumuyorum ^a	99	38.01 (9.80)		195.12 (23.52)	
Haftada birkaç kez ^b	330	33.53 (9.86)	6.401 / 0.000***	211.98 (26.71)	17.607/0.000***
Ayda birkaç kez ^c	209	35.41 (8.35)	a ve b arasında	199.52 (22.31)	b ve d arasında
Yılda birkaç kez ^d	53	37.05 (7.96)		194.42 (21.36)	

BEDÖ: Boyun eğici Davranışlar Ölçeği, KEDEÖ: Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği *Independent t test, **One-Way Anova, *** Tukey Test

Tablo 3: Ölçek puan ortalamasının korelasyonu

BEDÖ*	KEDEÖ*	
	r*	p
BEDÖ*	-0.253	0.000

*BEDÖ: Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği, *KEDEÖ: Kaliforniya Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği, *r: Pearson's correlation coefficient

olduğunu, % 15.9'u okuduğu bölümle ilişkili "hiç" akademik/bilimsel yayın takip etmediğini, % 14.3'ü "hiç" gazete/kitap/dergi okumadığını ifade etmiştir. Öğrencilerin BEDÖ toplam puanı ortalaması 34.78 ± 9.39 (min:16, max:80) bulunmuştur (Tablo 2). Bu çalışmada öğrencilerin KEDEÖ analitiklik alt boyutu ortalaması 43.52 (8.54), açık fikirlilik alt boyutu ortalaması 48.89 ± 9.57, meraklılık alt boyutu ortalaması 36.85 ± 8.36, kendine güven alt boyutu ortalaması 26.29 ± 6.28, doğruyu arama alt boyutu ortalaması 24.49 ± 6.17, sistematiklik alt boyutu ortalaması 25.14 ± 4.97'dür (Tablo 1).

Araştırmaya katılan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla boyun eğici davranış bununla birlikte daha yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahip oldukları belirlenmiştir ($p < 0.05$). Öğrencilerin anne eğitim düzeyi, akademik başarı durumu, akademik/bilimsel yayın takip etme sıklığı ve kitap/gazete/dergi okuma sıklığına göre boyun eğici davranış eğilimi ve eleştirel düşünme eğilimi arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu bulunmuştur ($p < 0.05$). Anne eğitim düzeyi ilkököl ve/veya altında olan, akademik başarısı "düşük", "hiç" akademik/bilimsel yayın takip etmeyen öğrencilerin boyun eğici davranış eğiliminin fazla ve eleştirel düşünme eğiliminin düşük düzeyde olduğu saptanmıştır ($p < 0.05$). Haftada birkaç kez gazete/kitap/dergi okuduğunu ifade eden ve aile yapısını "demokratik" olarak tanımlayan öğrencilerin yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahip oldukları belirlenmiştir ($p < 0.05$). Öğrencilerin ekonomik durumu, baba eğitim düzeyi, günlük televizyon izleme ve günlük akıllı telefon kullanım sürelerine göre boyun eğici davranış eğilimi ve eleştirel düşünme eğilimi arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$) (Tablo 2). Öğrencilerin BEDÖ ile KEDEÖ toplam puan ortalaması arasında istatistiksel açıdan negatif yönde zayıf bir ilişki bulunmuştur ($p < 0.05$; Tablo 3).

TARTIŞMA

Sağlık profesyonellerinin, sağlık hizmetlerinin sunumunda yerinde ve doğru kararlar alabilmesi, mesleki problemlerini çözebilmesi, hasta/sağlıklı bireylerin gereksinimlerine yönelik bakımı sistematik şekilde verebilmesi için eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi ve girişken davranış

örüntülerini kazanması esastır. Eleştirel düşünme becerileri gelişmiş, sorgulayan, araştıran profesyoneller, toplum sağlığının korunmasını, geliştirilmesini sağlayabilir ve toplumun yaşam kalitesinin artırılması amacına uygun hizmetler ortaya koyabilir. Sağlık profesyonellerin bu özellikleri kazanabilmesi için en ideal zaman mesleki eğitim aldıkları dönemdir. Bu çalışmanın amacı, sağlık hizmetlerinin sunumu ile ilişkili çeşitli alanlarda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme ve boyun eğici davranış eğilimlerini incelemektir.

Çalışmamızda, boyun eğici davranış gösterme eğiliminin ortalamasının altında ($m=34.78$; $min=16$, $max=80$) olduğu, öğrencilerin daha az boyun eğici davranış eğilimi gösterdiği; bununla birlikte genel eleştirel düşünme eğiliminin ise düşük düzeyde (< 240 puan) olduğu belirlenmiştir. (Tablo 1). Literatürde üniversite öğrencileri üzerinde yapılan birçok çalışmada, öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri düşük (Şenturan ve Ecevit, 2008; Bulut ve ark., 2009; Akkuş ve ark., 2010; Özpulat ve Sivri, 2014; Doğan vd., 2016) veya orta düzeyde (Dirimeşe ve Dicle, 2006; Öztürk ve Ulusoy, 2008; Öztürk ve ark., 2008; Şengül, 2010) bulunmuştur. Öğrencilerin boyun eğici davranışlarının değerlendirildiği çalışmalarda da farklı bulgular elde edilmiştir (Kaya ve ark. 2004; Karabilgin & Şahin, 2012; Kara vd., 2013; Yadav & Kamra, 2019).

Literatür taramasında üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme ve boyun eğici davranış eğilimi arasındaki ilişkiyi inceleyen yalnızca bir çalışmaya ulaşılmıştır. Ulusoy, Tosun & Aydın (2016) tarafından yapılan çalışmada, bizim bulgularımıza benzer sonuçlar elde edilmiş; öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri düşük, boyun eğici davranışları orta düzeyde bulunmuştur. Çalışmaların birçoğunda üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerinin düşük olması ya da boyun eğici davranış örüntülerine sahip olmaları oldukça düşündürücü bir bulgudur. Çünkü üniversite eğitiminin amacı, genç insanlara yalnızca bir meslek kazandırmak değildir. Bunun da ötesinde üniversiteler, vizyon sahibi olma, dünyayı/değişimi kavrayabilecek bakış açısı edinme ve kendini geliştirecek yolları keşfetme yeridir. Öğrencilerin kendilerini yalnızca mesleki alanlarda değil bu alanlarda da geliştirmesi bir öncelik olarak

görülmelidir. Eğitimciler ve akademisyenler, öğrencilerin kişisel gelişimlerini sağlama çabalarını desteklemeli ve onlara rehberlik edebilmelidir.

Sınıf arttıkça eleştirel düşünme eğiliminin artması beklendiği bir durumdur. Yıllarla birlikte kazanılan bilgilerin, edinilen deneyimlerin ve sahip olunan yeterliklerin eleştirel düşünme becerisi üzerinde olumlu etki yaptığı düşünülebilir. Araştırmamızda ikinci sınıftaki öğrencilerin birinci sınıftaki öğrencilere göre daha az boyun eğici davranış bununla birlikte daha yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahip oldukları belirlenmiştir ($p<0.05$). Yapılan bazı çalışmalarda da öğrencilerin sınıfları arttıkça eleştirel düşünme gücünün arttığı bulunmuştur (Dil ve Öz, 2005; Güneş ve Kocaman, 2005; Öztürk ve Ulusoy, 2008). Bulut vd. (2009), birinci ve dördüncü sınıflardaki öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamalarının diğer sınıflara göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Özpuolat ve Sivri (2014) tarafından yapılan çalışmada, eleştirel düşünme eğilimi ölçeğinden alınan puanların sınıflarına göre değiştiği görülmüş, 1.sınıf (208.37 ± 20.0) ve 3.sınıf öğrencilerinin (200.90 ± 28.84) eleştirel düşünce ölçek ortalamalarının diğer sınıflara göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Durmuş (2012) ise son sınıf hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme puan ortalamasının daha düşük olduğunu ortaya koymuştur. Boyun eğici davranış eğilimi üzerine yapılan çalışmalarda ise boyun eğici davranış ve sınıf arasındaki ilişki üzerinde benzer bulgular mevcuttur (Eşer ve ark., 2009; Karabilgin & Şahin 2012; Kara ve ark., 2013). Bu çalışmada dikkat çeken önemli bulgulardan bir diğeri; araştırmaya katılan kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla boyun eğici davranış eğilimine sahip olmalarıdır ($p<0.05$; Tablo 2). Bununla birlikte literatürde, cinsiyet ile boyun eğici davranışa sahip olma arasındaki ilişkiye dair farklı bulgular mevcuttur. Ulusoy vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada, kız öğrencilerin boyun eğici puan ortalamasının erkek öğrencilere göre daha düşük olduğu saptanmıştır. Kaya vd. (2004), erkek öğrencilerin daha çok boyun eğici davranış eğilimi gösterdiklerini belirlemiştir. Bu çalışmada ilginç olan bir diğer bulgu, kızların erkeklere göre daha yüksek düzeyde eleştirel düşünme eğilimine sahip olmasıdır. ($p<0.05$; Tablo 2). Öte yandan öğrencilerinin cinsiyeti ile eleştirel düşünme eğilimi arasında anlamlı bir ilişki

olmadığını ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Özpuolat ve Sivri, 2014; Doğan ve ark., 2016; Oktay vd., 2019). Bizim çalışmamızda kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla boyun eğici davranış eğilimine sahipken yine erkek öğrencilere göre daha yüksek düzeyde eleştirel düşünme eğilimine sahip olması oldukça ilginçtir. Bu durumun; ülkemize ait toplumsal cinsiyet rol dağılımlarından kaynaklandığı düşünülebilir. Ülkemizde son yıllarda her ne kadar değişim olsa da ataerkil aile yapısının etkili olduğu kabul edilebilir. Bu yapı, çocukların yetiştirilme sürecine etki etmektedir. Bu kapsamda kızlardan çocukluk çağından itibaren itaatkar başka bir değişle boyun eğici davranışlarda bulunması, sorgulamadan kabullenici olması beklenir. Ancak kız çocuklarına yüklenen sorumluluklar ve yüksek beklentiler, eleştirel düşünme becerisinin de kazanılmasına katkı sağlayabilir. Öğrenilen bu davranış örüntüleri, yaşam boyunca varlığını sürdürür. Çalışmamızdan elde edilen bulguların bu davranış örüntüleri ile ilgili olabileceği düşünülebilir.

Maternal eğitim düzeyinin yüksek olması, eleştirel düşünme becerisinin kazanılmasına, atılgan davranış örüntülerine sahip olunmasına ve daha demokratik bir aile ortamının oluşturulmasına hizmet eden bir durumdur. Çalışmamızda anne eğitim düzeyi düşük olan öğrencilerin boyun eğici davranış eğiliminin fazla ve eleştirel düşünme eğiliminin düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte Ulusoy vd. (2016), öğrencilerin anne-babalarının eğitim düzeyi ile eleştirel düşünme becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptamamıştır. Tümkaya ve Aybek (2008) ise üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri üzerinde algılanan anne-baba tutumu ve anne eğitim düzeyinin etkili olduğunu belirlemiş; annesi yükseköğretim ve üstü eğitim düzeyinde olan öğrencilerin en yüksek eleştirel düşünme puan ortalamalarına sahip olduklarını saptamıştır. Kaya vd. (2004) anlamlı fark olmamakla birlikte anne ve baba öğrenim düzeyi okuryazar değil, okuryazar ve ilkökul mezunu olan öğrencilerin, ortaokul, lise, yüksekokul mezunu olan öğrencilere göre boyun eğici davranış puanları daha yüksek bulunmuştur. Çalışmamızda aile yapısını "demokratik" olarak tanımlayan öğrenciler, yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahiptir. Tümkaya ve Aybek (2008), ana-baba tutumunu "demokratik"

olarak algılayan öğrencilerin en yüksek eleştirel düşünme ortamlarına sahip olduklarını belirlemiştir. Demokratik ortamlarda kişilerin kendilerini ifade etme, sorgulama, eleştirme, yaratıcı olma gibi özellikler kazanma ihtimali daha yüksektir. Anne-baba-çocuk arasındaki ilişkinin kalitesinin, kişilik gelişimini etkileyen en önemli etkenlerden biri olduğu kabul edilen bir gerçektir. Çocuğun toplumsallaşma sürecinin ailede başladığı düşünüldüğünde ebeveynlerin informal eğitim yoluyla demokratik bir aile ortamı içerisinde eleştirel düşünmenin öğretilmesinde çocukları için önemli bir “rehber” olduğu sonucuna ulaşılabilir. Özellikle anneler burada çok daha “anahtar” bir rol üstlenmektedir. Bilimsel/kültürel faaliyetlerde bulunma ve okuma alışkanlıkları, genç insanların eleştirel düşünme becerisinin gelişmesine ve sorgulama eğiliminin artmasına katkı sağlayabilir. Nitekim çalışmamızda “hiç” akademik/bilimsel yayın takip etmeyen öğrencilerin boyun eğici davranış eğiliminin fazla ve eleştirel düşünme eğiliminin düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Haftada birkaç kez gazete/kitap/dergi okuduğunu ifade eden öğrencilerin ise yüksek eleştirel düşünme eğilimine sahip oldukları belirlenmiştir. Doğan vd. (2016), bilimsel etkinliklere katılanların öğrencilerin, bilimsel etkinliklere hiç katılmamış olanlara göre daha iyi eleştirel düşünme düzeyine sahip olduklarını ve aralarında anlamlı bir fark olduğunu saptamıştır. Oktay vd. (2019), sosyal etkinliklere katılım sağlayan öğrencilerin puan ortalamasının katılmayanlara göre daha yüksek olduğunu saptamış ancak aradaki puan farkında istatistiksel anlamlılık bulamamıştır. Atay vd. (2009), sosyal etkinliklere katılan öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamalarının diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Bu araştırmalar ve çalışmamız sonuçlarına göre bilimsel ve sosyal faaliyetlerde bulunmanın eleştirel düşünmeyi olumlu yönde etkileyen bir etken olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesi için okuma alışkanlıklarının artırılması, bilimsel etkinliklere katılımlarının teşvik edilmesi oldukça önemlidir. Sosyal etkinliklere katılma, öğrencilerin eleştirel düşünme, yaratıcı olma, girişken olma, olaylara farklı bakabilme gibi bir takım özelliklerini geliştirmeye katkı sağlayabilir. Çalışmamızda öğrencilerin boyun

eğici davranışlara sahip olma eğilimi arttıkça eleştirel düşünme eğiliminin azaldığı saptanmıştır (Tablo 3). Eleştirel düşünme kişisel perspektifleri yorumlama ve birebir ilişkileri anlama açısından önemlidir. Farklı değerleri tanıma ve sorgulama yoluyla anlamlandırma yeteneğinin gelişmesini sağlar (Maru ve Matheos, 2019). Ayrıca, sağlık bakım alanlarında yüksek düzeyde bakım sağlamak için temel koşullardan birisidir. Eleştirel düşünen bireylerde bulunması gereken en önemli özelliklerden biri ise “araştırmacı” bir kişiliğe sahip olmaktır. Bu kapsamda, boyun eğici davranış eğilimlerine sahip bireylerin araştırmacı olmaktan çok sorgulamadan kabul eden ya da sorgulama gücünden yoksun kişiler olduğu düşünülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, boyun eğici davranışlara sahip olma eğilimi arttıkça eleştirel düşünme eğiliminin azaldığı saptanmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerinin artırılabilmesi ve boyun eğici davranış eğiliminin azaltılabilmesi için şu önerilerin dikkate alınması önem kazanmaktadır: 1. Atılğan davranış örüntüleri ve eleştirel düşünme becerisinin kazanıldığı ilk yer ailedir. Bu kapsamda öncelikle ebeveynlerin bu yeterlilikleri kazanmalarını sağlayacak eğitim süreçlerine dahil edilmesi şarttır. Sorgulayan, eleştirel düşünebilen, problem çözebilen bireyler yetiştirebilmek için demokratik bir aile ortamının oluşturulması sağlanmalıdır. 2. Bir diğer önemli nokta, tüm eğitim hayatı boyunca ailedeki bu öğretiyi destekleyecek eğitim içeriklerinin oluşturulmasıdır. Yalnız temel eğitim süreci boyunca değil, mesleki eğitim programları da bu yeterlilikleri kazandıracak ve geliştirecek şekilde yapılandırılmalıdır. Elde edilen kazanımların öğrencinin profesyonel gelişimini, meslek algılarını, sunacakları sağlık bakım hizmetinin kalitesini önemli ölçüde etkileyeceği unutulmamalıdır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

Akkuş, Y., Kaplan, F., Kaçar, N., (2010). Kars Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri ve Etkileyen Faktörlerin

- Belirlenmesi. *Firat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 5(15), 103-112.
- Altun, E., Özsevgeç, T. (2015). Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünmeye Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (24): 66-95.
- Atay, S., Ekim, E., Gökaya, S., Sağım, E. (2009). Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 39-46.
- Bulut, S., Ertem, G., Sevil, Ü., (2009). Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin İncelenmesi. *Deuhyo Ed* 2(2), 27-38.
- Dil, S., Öz, F. (2005). Hemşirelik Yüksekokulu ve Beslenme ve Diyetetik Bölümü Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Becerilerini Etkileyen Faktörler. *Zonguldak Sağlık Yüksekokulu Dergisi*, 1(1): 12-26.
- Din, M. (2020). Evaluating university students' critical thinking ability as reflected in their critical reading skill: A study at bachelor level in Pakistan, *Thinking Skills and Creativity*, 35: 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100627>
- Dirimeşe, E., Dicle, A. (2006). Hemşirelerin ve Öğrenci Hemşirelerin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi*. İzmir
- Doğan, U., Kılınç, E., İpekçi, N., Atay, E. (2016). Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Belirlenmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi* 25: 138-143.
- Durmuş, M. (2012). Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin belirlenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Eşer, İ., Khorshid, L., Demir, Y. (2007). Yoğun bakım hemşirelerinde eleştirel düşünme eğilimi ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11(3): 13 - 22.
- Facione, P. A., Facione, N. C., Giancarlo, C. A. F. (1998). *The California critical thinking disposition inventory*. California: Academic Press.
- Franco, A., Vieira, R. M., Tenreiro-Vieira, C. (2018). Educating for Critical Thinking in University: The Criticality of Critical Thinking in Education and Everyday Life. *ESSACHESS - Journal for Communication Studies* 11 (2(22)): 131-44.
- Gilbert, P., Allan, S. (1994). Assertiveness, Submissive Behaviour And Social Comparison. *British Journal of Clinical Psychology*, 33(3), 295-306. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8260.1994.tb01125.x>
- Güneş, N., Kocaman, G. (2005). Hemşirelik öğrencilerinde kontrol odağı ve eleştirel düşünme becerisinin akademik başarıya olan etkisinin incelenmesi. II. Aktif Eğitim Kurultayı, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Halpern, D. F. (2007). The nature and nurture of critical thinking. In R. J. Sternberg, H. L. R. III & D. F. Halpern (Eds.), *Critical thinking in psychology*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Kara, H., Uzgören, N., Uzgören, E. (2013). Yöneticilerde boyun eğici davranışların kökenleri üzerine bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (3): 263-284. http://dx.doi.org/10.9761/JASSS_699
- Karabilgin, S. Ö., Şahin, H. (2012). Tıp Fakültesi'ne yeni başlayan öğrencilerin problem çözme becerilerine ilişkin algılarının ve boyun eğici davranış durumlarının değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri J Med Sei*, 32 (6): 1536-44. [doi: 10.5336/medsci.2011-25959](https://doi.org/10.5336/medsci.2011-25959)
- Kaya, M., Güneş, G., Kaya, B., Pehlivan, E. (2004). Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar Ve Şiddetle İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 5(1):5-10.
- Kökdemir, D. (2003). Belirsizlik Durumlarında Karar Verme Ve Problem Çözme. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, ss: 131-133.
- Larsson, K. (2017). Understanding and Teaching Critical Thinking—A new approach. *International Journal of Educational Research*. 84: 32–42. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2017.05.004>
- Maru, M., Matheos, D. (2019). Performing Critical Thinking: Evidence from Students' Stories. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 335: 905-911. <https://doi.org/10.2991/iceshsum-19.2019.141>
- Moon, J. (2008). *Critical thinking: An exploration of theory and practice*. London: Routledge.
- Oktay, A., Taş, F., Doğaner, A., Gülpak, M., AvniOğlu, S. (2019). Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri. *Cukurova Medical Journal* 44: 33-43. [DOI: 10.17826/cumj.444884](https://doi.org/10.17826/cumj.444884)
- Özdelikara, A., Bingöl, G., Görgeç, Ö. (2012). Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ve Bunu Etkileyen Faktörler. *İ.Ü.F.N. Hem. Derg* 20(3): 219-226.
- Özpuat, F., Bilgen-Sivri, B. (2014). Hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri ve eleştirel düşünme becerileri. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 11(4): 31-49.
- Öztürk, C., Muslu, Karayağız, G., Dicle, A. (2008). Comparison Of Problem Based And Traditional Education On Nursing Students' Critical Thinking Dispositions. *Nurse Education Today* 28(5): 627-632. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2007.10.001>
- Öztürk, N., Ulusoy, H. (2008). Lisans Ve Yüksek Lisans Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeyleri Ve Eleştirel Düşünmeyi Etkileyen Faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim Ve Sanatı Dergisi* 1(1): 15-25.
- Paul, R. (2005). The state of critical thinking today. *New Directions for Community Colleges*, 130 (Summer), 27-38. <https://doi.org/10.1002/cc.193>
- Roshani, M., Sadeghifar, J., Peyman, H., Bahadori, M. (2012). Critical thinking among students of health services management: A case study in Tehran University of Medical Sciences. *Review Of Global Medicine And Healthcare Research (Rgmhr)*. 3.
- Savaşır, I., Şahin, N. H. (1997). *Boyun eğici davranışlar ölçeği. Bilişsel- Davranışçı Terapilerde Değerlendirme Sık Kullanılan Ölçekler*. Ankara. Özyurt Matbaacılık, 100-103.

- Şengül, F., (2010). Hemşirelik Eğitim Modellerinin Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Eğilimlerine Etkisi: Çok Merkezli Çalışma. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü [Yüksek Lisans Tezi](#), Adana
- Şenturan, L., Ecevit, A. Ş. (2008). Hemşirelik Öğrencilerinde Eleştirel Düşünme. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi [12\(1\), 22-30](#).
- Tümekaya, S., Aybek, B. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, [17 \(2\): 387-402](#).
- Ulusoy, H., Tosun, N., Aydın, J. C. (2016). Sağlık Yönetimi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme, Boyun Eğici Davranışlar Ve Otonomi Düzeyleri. Sağlık Ve Hemşirelik Yönetimi. 1(3): 8-17.
[DOI: 10.5222/SHYD.2016.008](#)
- Yadav, A. Kamra, A. (2019). Submissive Behaviour And Depression: A Case-Control Study Done At Tertiary Care Centre In Jaipur. Journal Of Advanced Research In Psychology & Psychotherapy, 2 (2) : 17-23. DOI: <https://doi.org/10.24321/2581.5822.201909>